

הפרק הרביעי ממשיך את העיסוק בתקנות שבהשפעתן נתקן העולם, ע"כ פותחת המשנה הראשונה בתשלומים של נזק, חוב וכתובה (עיי' תוס' ד"ה הניזקין). התקנה הראשונה היא בתחום הנזקים, השומה של הנזקים היא בעידית- כלומר, גובין את הנזק בקרקע המשובחת ביותר (מתוך שלושה סוגי קרקע).

הגמרא מקשה, מדוע אנו אומרים שזוהי תקנת חכמים לתיקון העולם, הרי תשלומי עידית בידי נזק כתוב במפורש בתורה: "במיטב שדהו.. ישלם" ע"כ מתרצת הגמרא שיש הבדל בין הגבייה של התורה לבין הגבייה של תקנת חכמים. הגבייה של התורה היא בשומה של הניזק, ותקנת חכמים היא דווקא במזיק.

הגמרא חושפת שהדבר הנידון הינו מחלוקת תנאים בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא, וכך נחלקו בבירייתא (שם מח):

"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" - מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית, וק"ו להקדש.

רבי ישמעאל למד מהפסוק, שצריך לשלם את הנזק עפ"י המיטב של הניזק. אך רבי עקיבא חולק, שצריך לגבות מהעידית, וכל שכן שהנזק הוא בהקדש.

מחלוקת זו תמוהה מאוד! הרי אין כאן סימטריה, שהרי רבי ישמעאל סובר שצריך לשלם ממיטב, וגם רבי עקיבא סובר מהעידית, אך איננו מזכיר מזיק או ניזק! ועוד מה הקשר לקל וחומר בהקדש?

לאחר מכן הגמרא מחדדת את המחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא (מט):

כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק, רבי ישמעאל סבר: **בדניזק** שיימין, ור"ע סבר: **בדמזיק** שיימין. מ"ט דרבי ישמעאל? נאמרה שדה למטה ונאמרה שדה למעלה, מה שדה האמורה למעלה דניזק, אף שדה האמורה למטה דניזק. ור"ע סבר: מיטב שדהו ישלם דהאיך דקא משלם.

רבי ישמעאל סובר ששמיני בניזק, מפני שנאמר בעשיית הנזק "ובער בשדה אחר" ולאחר מכן "מיטב שדהו ישלם" מה בשדה הראשונה זוהי שדה הניזק, כך התשלום הוא בשומה של שדה הניזק (ג"ש, אך עיי' בשיטמ"ק בב"ק שהביא שיש סוברים שאין זה ג"ש רגילה).

רבי עקיבא לומד "מיטב שדהו ישלם", כלומר, משדה המזיק- שדהו של המזיק בצורה פשוטה (גם במפרשי הפשט יש מחלוקת מה ההבנה הפשוטה, "שדהו" של מזיק או ניזק). אולי מפני שכתבה התורה "שדהו" ולא שדה המבוערת, כלומר לאחר שביער בשדה אחר, הרס המזיק את השדה. ע"כ נאמר שמיטב שדהו מדובר על שדה המזיק דווקא.

סוף סוף הגמרא מעמידה בצורה סמטרית את המחלוקת בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא. רבי ישמעאל סובר ששמיני בניזק ע"י לימוד ג"ש. רבי עקיבא לומד שבמזיק שמיני את הנזק בפשוטו (ומוסיף שהדבר נלמד בק"ו להקדש).

בודאי שההבדל בין צורות הלימוד משפיעה על הבנת הסוגיא, שהרי עומק המידה שנדרשת היא ההנהגה בה צריך ללכת בסוגיא. ההבדל המהותי בין ג"ש לק"ו, היא שג"ש היא דבר שהתלמיד קיבל מרבו, ובהופעתה יש שני צירים נפרדים. ק"ו הוא לימוד בדיוק הפוך, שהוא ע"י הסברה, וכולו עומד בציר אחד מאוחד, ע"כ אפשר ללמודו בקל וחומר. נראה שכך גם שורש המחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא, וכך מובא בסוגיא אחרת בנושא הנזק (ב"ק לג):

מתניתין מני? רבי עקיבא היא, דתניא: יושם השור בב"ד, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: הוחלט השור. במאי קמיפלגי? **ר' ישמעאל סבר: בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה, ור' עקיבא סבר: שותפי נינהו.**

שור תם ששווה מאה שנגח שור ששווה מאתיים והמיתו, בעל השור המת יקח את השור (משום שמגיע לו חצי נזק- מאה שכך שווה השור החי). הגמרא מציינת שזוהי שיטת רבי עקיבא, אך רבי ישמעאל סובר שהולכים לבית הדין. ושורש המחלוקת כך היא: רבי ישמעאל סובר שהניזק הוא כבעל חוב, וצריך לפרוע זה לזה. רבי עקיבא סובר שהמזיק והניזק הם שותפים! ולכן השור החי עובר לבעל השור המת (הגמרא בהמשך מבארת שהנ"מ היא שהניזק יכול להקדיש את השור).

רבי ישמעאל סובר שיש להפריד בין המזיק לניזק, ע"כ הדבר נעשה בבית דין. רבי עקיבא סובר שהנזק גורם לשותפות בין המזיק לניזק. ע"כ רבי ישמעאל לומד בג"ש שיש לשום בניזק, כלומר הניזק מקבל את השדה של עצמו, וכך הוא נפרד ומנתק מגע עם המזיק, יש כאן שני צירים נפרדים בגזירה שווה שגוזרת. רבי עקיבא לעומת זאת רואה את הכל כציר אחד, מהמזיק לניזק, עד להיזק שבהקדש (בבחינת לה' הארץ ומלואה), ובני האדם שותפים בבריאה, ע"כ גם המזיק והניזק יש להם חלק משותף. והדבר נלמד בק"ו כלומר, הכל מונח בציר אחד כאמור (יסוד הדברים נלמדו מהרב ויצמן שליט"א, בע"ה ננסה להוסיף נקודה נוספת).

נראה לענ"ד שיש כאן שתי צורות מבט: עמ"י הוא **נשמה אחת בגופים מחולקים** (עיי' תניא פרק לב). יש לחקור בידי דניקין מה הדגש היותר גדול: א. בחינת נשמה אחת. ב. בחינת הגופים המחולקים. נראה לענ"ד שרבי ישמעאל סובר שהדגש הוא בחינת בגופים מחולקים, כלומר, צריך להפריד בין המזיק לניזק, יש לניזק לקבל את החלק שלו של עצמו. מפני שיכול להיווצר מצב, שהמזיק נותן לניזק יותר ממה שמגיע לו וזה ח"ו יכול ליצור תלות במזיק. ע"כ אומר רבי ישמעאל שיש לגזור ולהפריד בין המזיק לניזק! (עיי' דרך חיים "לקיים מילי דדיקין").

רבי עקיבא שקבע שואהבת לרעך כמוך זהו כלל גדול בתורה, סובר שגם שיש נזקים, עדיין עמ"י הוא נשמה אחת. ע"כ כל הסוגיא מתבררת באופן אחר. במזיק שמיני את הנזק, מפני שהמזיק צריך להתחבר עם הנזק שגרם לניזק (נ"מ שהמזיק עשיר, ועידית של ניזק שווה לזיבורית של מזיק), מפני שהוא שותף ממש (שותפי נינהו). הממון הישראלי תלוי בציר אחד מחובר, ולכן לומד ר"ע ק"ו להקדש שיש לשלם בעידית נזקי הקדש (כך גם יתבאר סוד המחלוקת הלכאורה לא סמטרית, ותן לחכם ויחכם עוד).